

OSLO TINGRETT

KJENNELSE

Avsagt: 5. januar 2018 i Oslo tingrett,
Saksnr.: 17-196251TVI-OTIR/08
Dommer: Tingrettsdommer Per Gammelgård
Saken gjelder: Midlertidig forføyning

Stiftelse Wwf Verdens Naturfond

Advokat Carl Philip Funder Fleischer,
Advokat Steinar Eskild Trovåg

Rettslig medhjelper: Advokat Steinar Trovåg

mot

Staten v/Klima- og miljødepartementet

Advokat Elisabeth Stenwig,
Advokat Asgeir Nygård

Rettslig medhjelper: Advokat Asgeir Nygård

Partshjelpere:

Advokat Stein Erik Stinessen

Utmarkskommunenes sammenslutning
Norges Bondelag
Norges Skogeierforbund
Norskog

KJENNELSE

Stiftelsen WWF Verdens Naturfond (heretter WWF) har 13. desember 2017 begjært midlertidig forføyning overfor Staten v/Klima- og miljødepartementet med følgende påstand:

1. Lisensfelling utenfor etablerte revir region 4 og 5 stanses til rettskraftig avgjørelse foreligger i hovedsøksmålet.
2. Lisensfelling av ulv i revirene Julussa og Osdalen stanses til rettskraftig avgjørelse foreligger i hovedsøksmålet.
3. WWF tilkjennes sakens omkostninger.

WWF tok samtidig ut stevning mot Staten v/Klima- og miljødepartementet med følgende påstand:

1. Klima- og miljødepartementets vedtak om lisensfelling av ulv utenfor etablerte revir i region 4 og 5 er ugyldig.
2. Klima- og miljødepartementets vedtak om lisensfelling av revirene Julussa og Osdalen er ugyldig.
3. WWF tilkjennes sakens omkostninger.

Staten v/Regjeringsadvokaten har 19. desember 2017 inngitt merknader til begjæringen om midlertidig forføyning og har nedlagt slik påstand:

1. Begjæringen om midlertidig forføyning tas ikke til følge.
2. Staten v/Klima- og miljødepartementet tilkjennes saksomkostninger.

De to vedtakene som påstås å være ugyldige er begge fattet 1. desember 2017. De er ment å gjelde inneværende lisensfellingsperiode. Det første av de to vedtakene ble av departementet gitt en utsatt ikrafttredelse til 21. desember 2017 som følge av at den samme lisensfelling ble stanset ved Oslo tingretts kjennelse av 21. november 2017. Det andre vedtaket skulle tre i kraft 1. januar 2018.

Nærmere om sakens bakgrunn og gang

Rovviltnemnda i region 4 og 5 fattet den 26. juni 2017 vedtak som følger:

«Ut fra den foreliggende bestandssituasjonen for ulv som er basert på seneste tilgjengelig kunnskap, finner rovviltnemndene at det for lisensfellingsperioden 2017 /2018 bør åpnes for en lisensfellingskvote på 12 ulver utenfor ulvesonen i Akershus og Hedmark og samtidig utenfor områdene som benyttes av hhv. Julussaflokken og Osdalsflokken (jf. vedlagt kart - vedlegg 1).»

Vedtaket omtales i det følgende også som «vedtak nr. 1», og gjelder lisensfelling av 12 ulver utenfor ulvesonen og utenfor revir.

Lisensfellingsperioden for vedtak nr. 1 er fra 1. oktober 2017 til 31. mars 2018.

Samme dag vedtok rovviltnemnda i region 4 og 5 også vedtak som følger:

«Det fastsettes en kvote for lisensfelling på inntil 24 ulver innenfor følgende to helnorske revirer, Osdalen og Julussa, og grensereviret Slettås. Uttak av alle individer innenfor disse revirene anses ikke å true overlevelsen av ulvebestanden på lang sikt, jf naturmangfoldloven § 5, jf. også rovviltforskriften §§ 3 og 7.»

Vedtaket omtales i det følgende også som «vedtak nr. 2», og gjelder altså lisensfelling av inntil 24 ulver innenfor revir. Revirene er delvis innenfor og delvis utenfor såkalt ulvesone, der andre interesser normalt må vike for ulvebestandens, jf. rovviltforskriften § 2 bokstav d.

Lisensfellingsperioden for vedtak nr. 2 er fra 1. januar til 15. februar 2018.

Flere organisasjoner, blant dem WWF (saksøker), påklagde vedtakene. Rovviltnemnda omgjorde ikke vedtakene og sendte saken videre til Klima- og miljødepartementet (heretter også kun «departementet»). Departementet overprøvde vedtak nr. 1 ved sitt vedtak av 25. september 2017. Klagen ble ikke tatt til følge. Vedtaket ble så brakt inn for retten ved stevning og begjæring om midlertidig forføyning 2. november 2017, med påstand om at vedtaket var ugyldig, og at pågående lisensjakt måtte stanses frem til rettskraftig avgjørelse forelå. Vedtak nr. 2 ble også påklaget til departementet, men var der ennå ikke avgjort da stevning og begjæring om midlertidig forføyning for vedtak nr. 1 ble tatt ut.

Ved kjennelse av 21. november 2017 avgjorde Oslo tingrett at lisensfelling i henhold til vedtak nr. 1 skulle stanses til rettskraftig avgjørelse forelå i hovedsøksmålet. Rettens begrunnelse var at departementets vedtak led av rettsanvendelsesfeil og saksbehandlingsfeil, idet man av vedtaket ikke kunne se hvorvidt Stortingets politisk fastsatte nasjonale bestandsmål var i overensstemmelse med vilkåret i naturmangfoldloven § 18 annet ledd om at bestandsmålet «ikke truer bestandens overlevelse». Retten fant det følgelig sannsynliggjort at vedtaket var ugyldig, og videre at det forelå sikringsgrunn, slik at vilkårene for midlertidig forføyning var oppfylt.

Saksøker har ikke anket avgjørelsen, men i stedet truffet de nevnte vedtakene av 1. desember 2017, der også vedtak nr. 2 var tatt med.

Hva angår vedtak nr. 1, har departementet konkludert som følger:

Klima- og miljødepartementet fatter med dette nytt vedtak om lisensfelling av inntil 12 ulver utenfor etablerte ulverevir i region 4 og 5 inneværende lisensfellingsperiode. Departementet har i sin vurdering lagt vekt på skadehistorikk og skadepotensiale, og at det ut fra prinsippet om geografisk differensiert forvaltning er ønskelig å begrense utbredelsen av ulv utenfor ulvesonen. Departementet mener en effektivering av den vedtatte kvoten ikke truer bestandens overlevelse, og kan ikke se at det foreligger andre tilfredsstillende løsninger enn felling i de aktuelle områdene utenfor ulvesonen.

Hva angår vedtak nr. 2, har departementet konkludert slik:

Klima- og miljødepartementet opprettholder rovviltnemndenes vedtak av 26. juni 2017 for så vidt gjelder ulverevirene Osdalen og Julussa, og åpner for lisensfelling av inntil 16 ulver i disse revirene. Departementet endrer rovviltnemndenes vedtak når det gjelder ulvereviret Slettås, og åpner ikke for lisensfelling av ulv i dette reviret.

Det er departementets vurdering at skadeomfang og skadepotensial for samtlige revirer er begrenset og at det ikke er rettslig grunnlag for lisensfelling etter naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav b. For de to revirene som i hovedsak ligger utenfor ulvesonen, Osdalen og Julussa, anser departementet at det særlig med bakgrunn i prinsippet om differensiert forvaltning og Stortingets etterarbeider, jf. Innst. 257 L(2016-2017), foreligger offentlige interesser av vesentlig betydning som tilsier felling, slik at vilkåret for lisensfelling etter naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav c er oppfylt. Departementet har videre kommet til at det ikke finnes andre tilfredsstillende løsninger enn lisensfelling, når det gjelder ulvene i revirene Osdalen og Julussa. Departementet har etter en vurdering også kommet til at felling av inntil 16 ulver i disse to revirene ikke vil true bestandens overlevelse. Enkelte av klagen er dermed tatt delvis til følge.

Fylkesmannen bes foreta den konkrete avgrensingen av lisensfellingsområdet. Avgrensningen skal så langt det er mulig sikre at det ikke blir felt ulver i tilgrensende ulverevir.

Departementet innga for øvrig 19. desember 2017 skriftlige merknader til begjæringen om midlertidig forføyning. Departementet hadde før dette gjort det klart at begjæringen ikke ville bli gitt oppsettende virkning for vedtakene av 1. desember.

Til støtte for saksøkte, Staten, har Utmarkskommunenes sammenslutning, Norskog, Norges skogeierforbund og Norges Bondelag erklært partshjelp. Ved rettens kjennelse av 19. desember 2017 ble partshjelp tillatt for disse fire organisasjonene.

Muntlig forhandling til behandling av begjæringen om midlertidig forføyning ble avholdt 20. og 21. desember 2017. Retten mottok forklaring fra ett vitne, seksjonsleder Knut Morten Vangen, i Miljødirektoratet.

WWF har anført:

Ulven er en truet dyreart, og det politisk bestemte bestandsmål må være et minimumsnivå. Et maksimumsnivå vil stride mot grunnloven § 112, naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen. Rovviltnemndenes vedtak har tvunget WWF til å ta rettslige skritt. En rettslig avklaring kan bidra til klargjøring av lovens innhold og økt forutsigbarhet i rettsanvendelsen, og herunder hindre uthuling av loven.

Høyesterett har i sin avgjørelse av 1. september 2009 uttalt: «*Spørsmålet om ulven er utrydningstruet må besvares ut fra de til enhver tid gjeldende faglige vurderinger, hvor den såkalte Røddlista utgjør et naturlig utgangspunkt, jf. Ot.prp.nr.92 (1992-1993) side 12 og side 20, Rt-2002-258 og Rt-2005-76 avsnitt 24.*» Det vises til at ulven er klassifisert som kritisk truet, med ekstremt høy risiko for å dø ut.

Norge har et selvstendig ansvar for å sikre levedyktig bestand av ulv i Norge, et ansvar som ikke kan skyves over på Sverige. Det må følgelig vurderes hvor mye ulv som kan avlives i Norge uten at det truer overlevelsen av den norske bestanden. Virkningen av departementets vedtak i Norge må således vurderes. Denne vurderingen må bygge på et vitenskapelig kunnskapsgrunnlag, jf. naturmangfoldloven § 8. Det anføres at en slik vurdering ikke er gjort og at det ikke er tilstrekkelig å legge til grunn den vurdering som er gjort av det svenske Naturvårdsverket.

Skadevilkåret i naturmangfoldloven § 18 første ledd litra b, er ikke tilstrekkelig til å felle all ulv utenfor ulvesonen på lisensfelling. Kravet til proporsjonalitet mellom ulvens skadepotensial og inngrep er ikke oppfylt. Tap av beitedyr til ulv utgjør kun 1 – 2 % av de totale tap av beitedyr. Heller ikke i forhold til hele den sørskandinaviske stammen er vedtakene proporsjonale, hensett til Norges bidrag til bestanden. Hva som er en forsvarlig felling hensett til utrydningstrusselen må fastslås konkret, men det må være en tilstrekkelig margin eller buffer ved beslutning om lisensjakt. Den norske praksisen med lisensfelling bruker opp forsiktighetsmarginen for hele Skandinavia.

Når det gjelder forståelsen av kriteriet «*offentlige interesser av vesentlig betydning*» i naturmangfoldloven § 18 annet ledd litra c, jf. vedtak nr. 2, anføres at den såkalte soneforvaltningen ikke er relevant. Denne ivaretar hensynet til beitedyrnæringen, slik § 18 annet ledd litra b gjør. Den todelte målsettingen innebærer at vi skal ha både beitenæring og rovvilt i Norge. Rovvilt og beitedyr skal forvaltes så atskilt som mulig, og landet er derfor delt inn i områder prioritert for rovvilt og området prioritert for beitedyr. De aktuelle revirene, Osdalen og Julussa, ligger i rovviltprioritert område der det ikke finnes beitedyr. Det er ikke noen offentlige interesser av vesentlig betydning som tilsier uttak av de to revirene Osdalen og Julussa. Vedtaket har ingen konkret drøftelse av faktiske forhold. Heller ikke vitnet, seksjonsleder Knut Morten Vangen fra Miljødirektoratet kunne påvise

slike interesser. Det må være overveiende sannsynlig at ulvebestanden virker negativt inn på nasjonale distriktpolitiske hensyn dersom uttak skal tillates. Felling av ulv etter naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav c innebærer et paradigmeskifte. Felling av andre grunner enn skadepotensialet for beitedyr vil skape uforutsigbarhet.

Departementets vedtak av 1. desember 2017 er ugyldige, ikke bare fordi de savner hjemmel i naturmangfoldloven, men også fordi de strider mot Bern-konvensjonen. Lisensfelling som bestandsregulering faller utenfor unntaket i naturmangfoldloven § 18, og er uansett i strid med Bern-konvensjonen artikkel 9. Når vedtakene er i strid med konvensjonen, vil de være ugyldige selv om det skulle være motstrid mellom loven og konvensjonen.

Hva angår sikringsgrunn, anføres at ingen påviselige interesser blir skadelidende ved at Osdalen og Julussarevirene ikke felles i januar 2018. Derimot blir naturmangfoldet og den kritisk truede ulvebestanden skadelidende dersom revirene felles.

WWF har lagt ned slik påstand:

1. Lisensfelling utenfor etablerte revir region 4 og 5 stanses til rettskraftig avgjørelse foreligger i hovedsøksmålet.
2. Lisensfelling av ulv i revirene Julussa og Osdalen stanses til rettskraftig avgjørelse foreligger i hovedsøksmålet.
3. WWF tilkjennes sakens omkostninger.

Staten v/Klima- og miljødepartementet har anført:

Saksøkte hevder at begge vedtakene av 1. desember 2017 er gyldige, og at WWF ikke har sannsynliggjort sitt hovedkrav om ugyldighet.

Bestanden er mer levedyktig, og bedre genetisk rustet, enn noen gang før. Grunnvilkåret om «*bestandens overlevelse*» har vært gjeldende for alle fellingstillatelser som er gitt gjennom årene.

Vedtakene er ikke ugyldige som følge av feil rettsanvendelse. Med «*bestanden*» har lovgiver ment den sørskandinaviske ulvestammen. At Høyesterett i dommen av 1. september 2016 (HR-2016-1857-A) har vist til den norske bestanden, er uten betydning. Retten har ikke grunnlag for å sette til side vedtaket.

Hva angår § 18 første ledd litra b, er det ingen forebyggende tiltak som kan avhjelpe skadepotensialet.

Når det gjelder revirene i Osdalen og Julussa, har det sammenheng med økningen i bestandsmål at bestemmelsen i § 18 første ledd litra c ikke har vært brukt før. Det dreier

seg ikke om noe nytt grunnlag. Man har tatt i bruk en hjemmel i loven som har vært der hele tiden, og som også følger av Bern-konvensjonen. Stortinget har i etterarbeider behandlet spørsmålet grundig, jf. Innst.257L(2016-2017). Det er viktig at man lokalt opplever trygge rammebetingelser og forutsigbarhet. Departementet har i vedtaket lagt stor vekt på prinsippet om geografisk differensiert forvaltning og Stortingets uttalelser. Den differensierte geografiske forvaltningen tar sikte på å unngå konflikter, herunder skape forutsigbarhet for allmennheten, samt øke aksepten for bevaring av de store rovdyrene og tilliten til rovdyrpolitikken.

Naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav c åpner for at uttak kan skje for å ivareta offentlige interesser av vesentlig betydning. Forvaltningen er nærmest til å vurdere hvilke samfunnsinteresser som oppfyller lovens vilkår. Stortinget har lagt til grunn at den enkelte medlemsstat til Bern-konvensjonen har en viss frihet til å definere hva slags offentlige interesser som i hvert enkelt tilfelle kan oppfylle vilkårene for vedtak om uttak.

Domstolene bør derfor være tilbakeholdne med å overprøve departementets vurdering av hva som i det konkrete tilfellet kan begrunne uttak av ulv ut fra slike overordnede betraktninger.

Saksbehandlingen har vært grundig for begge vedtak, og kunnskapsgrunnlaget er tilstrekkelig. Det har vært bestandsovervåking av ulv vinteren 2016-2017, og sakene er grundig forberedt av rovviltnemndene og Miljødirektoratet. Forvaltningen har uvanlig god kjennskap til ulvebestanden både i Norge og Sverige, gjennom det nasjonale overvåkingsprogrammet for rovvilt og Det skandinaviske ulveforskningsprosjektet.

Det konkrete vedtaket om å ta ut Julussa- og Osdalen-flokkene gjelder to flokker med liten genetisk betydning. I et slikt tilfelle gir loven handlingsrom, og de to revirene kan felles. Rødlisten er av betydning, men verneinteressene må veies mot andre samfunnsmessige hensyn. Det kan ikke ses at formålet kan nås på annen tilfredsstillende måte, jf. naturmangfoldloven § 18 annet ledd.

Skulle retten finne at vedtakene er i samsvar med norsk rett, men i strid med Bern-konvensjonen, så vil ikke vedtakene kunne kjennes ugyldige. Det er ikke motstrid mellom naturmangfoldloven og Bern-konvensjonen på punkter av betydning, men skulle retten komme til at så er tilfelle, går loven foran.

Vilkåret om å «*avverge en vesentlig skade eller ulempe*» i tvisteloven § 34-1 bokstav b må vurderes i lys av vedtakenes betydning for den sørskandinaviske ulvebestanden som helhet. Dersom retten finner at hovedkravet er sannsynliggjort på det grunnlag at uttak av ulvene truer den sørskandinaviske ulvebestandens overlevelse, bestrides det ikke at det foreligger sikringsgrunn etter tvisteloven § 34-1 bokstav b. Annerledes vil det derimot være om

hovedkravet anses sannsynliggjort på annet grunnlag. Det bestrides at unntaket i tvisteloven § 34-2 annet ledd er anvendelig i saken.

Staten v/Klima- og miljødepartementet har nedlagt slik påstand:

1. Begjæringen om midlertidig forføyning tas ikke til følge.
2. Staten v/Klima- og miljødepartementet tilkjennes saksomkostninger.

Partshjelperne har i korthet anført:

Retten bør vise varsomhet med å overprøve den skjønnspregede interesseavveiningen i saken. Retten kan prøve faktum, men må avstå fra saksøkers invitt til å drive politikk. Man slutter seg til saksøktets synspunkt om at den sørskandinaviske bestanden må anses som én bestand. Det har ikke vært rettet kritikk mot norsk praksis fra Bern-konvensjonens Standing Committee.

Partshjelperne har i forføyningssaken nedlagt slik påstand:

1. Begjæringen om midlertidig forføyning tas ikke til følge.
2. Utmarkskommunenenes sammenslutning, Norskog, Norsk Skogeierforbund og Norges Bondelag tilkjennes sakens omkostninger.

Retten vurdering

Innledning

For at en begjæring om midlertidig forføyning skal kunne tas til følge, må saksøkeren sannsynliggjøre så vel krav som sikringsgrunn, jf. tvisteloven § 34-2 første ledd. Det er følgelig saksøker som har bevisbyrden for å sannsynliggjøre, med alminnelig sannsynlighetsovervekt, at vedtakene av 1. desember 2017 er ugyldige.

Det ene vedtaket, som er identisk med det omtalte vedtak nr. 1, innebar lisensfelling av inntil 12 ulver utenfor etablerte ulverevir, og utenfor ulvesone, i region 4 og 5. Det andre gjaldt felling av inntil 16 ulver i to revirer utenfor ulvesonen.

Retten forstår WWF dithen at begge vedtak kjennes ugyldige som lidende av rettsanvendelsesfeil hva angår forståelsen av naturmangfoldloven § 18, mens vedtak nr. 2 også lider av mangelfullt faktisk grunnlag.

Ulven er fredet i Norge. Den regnes som kritisk truet på den såkalte Rødlisten for truede arter. Antall ulv for vinteren 2016/2017 er beregnet til 430 i Skandinavia, det vil si i Norge og Sverige, hvorav 105 – 112 ble registrert i Norge, hvorav igjen 54 – 56 ble registrert i helnorske revir.

Fredningen av ulv innebærer ikke at ulv overhodet ikke kan felles. Det er for det første adgang til såkalt «skadefelling», det vil si vedtak med hjemmel i naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav b om felling av enkeltindivider av rovvilt for å stanse eller forhindre skader på husdyr, tamrein eller annen eiendom, jf. rovviltforskriften (forskrift om forvaltning av rovvilt 18. mars 2005 nr. 242) § 2 bokstav a. Dernest er det anledning til såkalt «lisensfelling», som er en skademotivert bestandsregulering av rovviltarter der ordinær jakt ikke er aktuelt. I rovviltforskriften § 2 bokstav g er lisensfelling definert som:

Felling av et bestemt antall individer av en viltart med hjemmel i naturmangfoldloven § 18 første ledd b) og c), der kvoten er fastsatt av offentlig myndighet og det kreves at jegeren er registrert som lisensjeger i Jegerregisteret for å kunne delta.

Innføringen av lisensfelling var motivert av ønsket om å kunne begrense veksten og/eller utbredelsen av en bestand, jf. Stortingsmelding nr. 21 (2016-2016) side 43. I motsetning til ordningen med skadefelling er lisensfelling ikke rettet mot et bestemt individ.

Av rovviltforskriften § 2 bokstav d fremgår at det er opprettet ulvesoner på Østlandet. Det er høyere terskel for lisensfelling innenfor ulvesonen enn utenfor. For lisensfelling av ulv er hovedregelen at det ikke fastsettes kvote innenfor ulvesonen dersom bestandsmålet ikke er nådd. Bestandsmålet fremgår av rovviltforskriften § 3: «*Det skal være 4 – 6 årlige ynglinger av ulv. 3 av disse skal ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge. Ynglinger utenfor ulvesonen skal medregnes. Der en del av reviret ligger i Sverige skal en yngling medregnes med en faktor på 0,5.*» Det er videre slik at dersom over halvparten av et revir ligger innenfor ulvesonen, skal reviret regnes som innenfor sonen. Motsvarende må det legges til grunn at når under halvparten av reviret ligger innenfor ulvesonen, regnes reviret som utenfor sonen.

Av rovviltforskriften § 4 fremgår at landet er delt inn i åtte forvaltningsregioner. For lisensfellingsperioden 2017/2018 ble det gitt en samlet kvote på 42 ulver. Fra WWFs side er det imidlertid bare vedtakene for region 4 og 5 (Østfold, Akershus, Oslo og Hedmark) som nå er brakt inn for domstolene for rettslig prøving. Som nevnt innledningsvis dreier det seg om 12 ulver utenfor ulvesonen i Akershus og Hedmark og 16 ulver innenfor de to helnorske revirene Osdalen og Julussa. Myndighetene har lagt til grunn at de to revirene ligger utenfor ulvesonen.

Før retten går over til den konkrete vurderingen av om vilkårene for lisensfelling etter naturmangfoldloven § 18 er oppfylt, nevnes de overordnede rammebetingelser som gis gjennom Grunnloven, Bern-konvensjonen og naturmangfoldloven § 10.

Grunnloven § 112 lyder:

Alle har rett til eit helsesamt miljø og ein natur der produksjonsevna og mangfaldet blir haldne ved lag. Naturressursane skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten og for kommande slekter.

Borgarane har rett til kunnskap om korleis det står til med naturmiljøet, og om verknadene av planlagde og iverksette inngrep i naturen, slik at dei kan tryggje den retten dei har etter førre leddet.

Dei statlege styresmaktene skal setje i verk tiltak som gjennomfører desse grunnsetningane.

Bern-konvensjonen, Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, ratifisert av Norge 27. mai 1986, slår innledningsvis fast medlemsstatenes forpliktelser med hensyn til beskyttelse og bevaring av truede arter, både gjennom lovgivning og forvaltningstiltak. Unntaksbestemmelsen i artikkel 9 er implementert i norsk lovgivning i naturmangfoldloven § 18, og lyder blant annet:

Each Contracting Party may make exceptions from the provisions of Articles 4, 5, 6, 7 and from the prohibition of the use of the means mentioned in Article 8 provided that there is no other satisfactory solution and that the exception will not be detrimental to the survival of the population concerned:

-
- to prevent serious damage to crops, livestock, forests, fisheries, water and other forms of property:
- in the interests of public health and safety, air safety or other overriding public interests
-

Videre vises til naturmangfoldlovens formålsbestemmelse i § 5 første ledd første punktum, som lyder:

Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder.

Av § 14 fremkommer at tiltak etter loven skal avveies mot andre viktige samfunnsinteresser.

Naturmangfoldloven § 18 (annet uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk etter vurdering av myndighetene) avveier kryssende hensyn ved uttak av vilt. Det er § 18 første ledd bokstav b og c, samt § 18 annet ledd, som gir de relevante bestemmelsene for den konkrete vurderingen i nærværende sak:

Kongen kan ved forskrift eller enkeltvedtak tillate uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk

- a) –
- b) For å avverge skade på avling, husdyr, tamrein, skog, fisk, vann eller annen eiendom,

- c) For å ivareta allmenne helse- og sikkerhetshensyn eller andre offentlige interesser av vesentlig betydning
- d) –

Vedtaket etter første ledd bokstav a til f kan bare treffes hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse og formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

Det første vedtaket, videreføringen av det såkalte vedtak nr. 1, gjelder lisensfelling av en kvote på 12 ulver utenfor etablerte ulverevir og utenfor ulvesone. Dette er basert på at vilkårene etter § 18 første ledd bokstav b, samt annet ledd, er oppfylt. Det andre vedtaket, om lisensfelling av de to revirene utenfor ulvesone, Osdalen og Julussa, er basert på at vilkårene etter § 18 første ledd bokstav c, samt annet ledd, er oppfylt.

Bestandens overlevelse

Retten vurderer først hvorvidt det felles kriteriet i annet ledd om «*bestandens overlevelse*» er oppfylt. Det var den mangelfulle begrunnelsen for dette som medførte at WWF ble gitt medhold i begjæringen om midlertidig forføyning ved Oslo tingretts kjennelse av 21. november 2017.

Det følger klart av bestemmelsen at vedtak om lisensfelling ikke kan treffes dersom slikt uttak truer bestandens overlevelse.

Hva angår begrepet «*bestand*», er det uenighet om dette skal forstås som den norske delbestanden eller den sørskandinaviske bestanden som befinner seg i både Norge og Sverige. I biologisk forstand er det ikke tvilsomt at dette må vurderes som samme bestand. I rettslig forstand gjør WWF gjeldende at vilkåret om at inngrepet ikke må true «*bestandens overlevelse*» i § 18 annet ledd, må tolkes slik at utgangspunktet for vurderingen er bestanden i Norge, og at konsekvensene av fellingsvedtak må vurderes både på nasjonalt og skandinavisk nivå.

I de nye vedtakene av 1. desember 2017 har departementet i stor grad vist til Miljødirektoratets faglige tilrådinger. Det fremheves at bestanden nå er over det nasjonalt fastsatte bestandsmålet på 4 – 6 årlige ynglinger i Norge, hvorav minst 3 ynglinger skal være innenfor revir med hele sin utbredelse i Norge. Miljødirektoratet leverte 30. november 2017 en egen vurdering om ulvens bestandsutvikling og bestandens overlevelse. Direktoratet konkluderte med blant annet følgende:

Det er ikke foretatt en selvstendig analyse i Norge omkring minimumskrav for å sikre ulvebestandens overlevelse på lang sikt. Men da ulver i Norge er en del av den større sørskandinaviske bestanden kan mye av det gjennomførte arbeidet i Sverige legges til grunn,

--

Miljødirektoratet har med basis i vurderingen fra Naturvårdsverket om hva som er gunstig bevaringsstatus, foreliggende vedtak om lisensfellingskvoter, gjennomførte skadefellinger, samt historisk og pågående overvåkingsmateriale vurdert om det planlagte uttaket av ulv i Norge og Sverige til sammen i år truer den sør-skandinaviske bestandens overlevelse. Basert på Naturvårdsverkets vurdering av antall individer som er nødvendig for gunstig bevaringsstatus vurderer Miljødirektoratet at det ikke er sannsynlig at bestandens overlevelse kommer i fare som følge av de planlagte uttakene i Norge og Sverige. Samlet uttak vurderes ikke å medføre at bestanden samlet kommer under Naturvårdsverkets anbefalte referanseverdi på 340 individer. Det kan ikke utelukkes at bestanden etter gjennomført uttak reduseres eller stabiliseres.

Konklusjonen er basert på best tilgjengelig kunnskap, og forutsetter at nye gener kommer inn i bestanden ved etablering av immigranter fra den finsk-russiske bestanden. Dette har svært stor betydning for den skandinaviske bestandens overlevelse i et langsiktig perspektiv.

Dagens forvaltningsregimer i Norge og Sverige innebærer en fortløpende informasjonsutveksling og dialog, og et felles overvåkingsprogram som leverer bestandsdata på et detaljert nivå. Bestandsvariasjoner mellom år som konsekvens av forvaltningsvedtak eller som konsekvens av hendelser utenfor forvaltningens kontroll kan ivaretas ved den løpende forvaltning, f. eks. gjennom reduserte kvoter påfølgende år.

Klima- og miljødepartementet har i vedtakene av 1. desember 2017 vist til at det følger av lovens forarbeider at vilkåret om «*bestandens overlevelse*» knytter seg til den sør-skandinaviske ulvebestanden, jf. Ot.prp.nr. 52 (2008-2009) side 130. Det heter:

I de tilfeller hele bestander av en art befinner seg i Norge er Norge fullt ut forpliktet til å sikre denne bestandens overlevelse. Dette stiller seg imidlertid annerledes der en bestand befinner seg både i Norge og i ett eller flere andre land. I disse tilfellene skal ikke «*bestandens overlevelse*» vurderes bare ut fra de individer som befinner seg i Norge, men ut fra bestandens samlede utbredelse.»

Det er også vist til andre stortingsdokumenter, blant annet Innst.S. nr. 301 (1996-1997), der det heter at det ved vurderingen av hva som må til for å få en levedyktig bestand, må bestanden på norsk side av riksgrensen ses i sammenheng med bestanden i tilstøtende områder i nabolandet.

Det vises i forarbeidene til naturmangfoldloven at dette også ble lagt til grunn i Borgarting lagmannsretts dom av 16. januar 2008 (RG-2008-577).

Retten er enig i at dette er en naturlig forståelse av loven, og også av Bern-konvensjonens ordlyd «*the population concerned*». Også begrepsbruken i den såkalte Rødlisten, kategori 6: «*regionalt utdødd*», harmonerer best med forståelsen av at det dreier seg om en bestand som ikke nødvendigvis begrenser seg til et område innenfor ett og samme land. Videre vises til at professor dr. juris Geir Ulfstein i en artikkel 18. juni 2001 om Bernkonvensjonen som rettslig ramme for norsk rovdyrpolitikk, har lagt den samme

forståelsen til grunn – at de eksisterende ulvene i Norge og Sverige må anses som én bestand, den sørskandinaviske ulvebestanden. Det samme er lagt til grunn av Inge Lorange Backer i hans kommentarutgave til naturmangfoldloven, side 168. Også Naturvårdverket i Sverige tar utgangspunkt i den sørskandinaviske ulvebestanden, ifølge vitnet seksjonsleder Knut Morten Vangen i Miljødirektoratet.

Fra WWFs side er det vist til Høyesteretts avgjørelse av 1. september 2016 (HR-2016-1857-A) i en straffesak. Her la Høyesterett til grunn, jf. avsnitt 34, at det for så vidt gjelder ulovlig jakt skal tas utgangspunkt i den norske delen av bestanden. Retten kan ikke se noe til hinder for en annen forståelse av bestandsbegrepet i straffesaker, der andre hensyn enn de som begrunner lisensfelling skal ivaretas. Norge er etter Bern-konvensjonen forpliktet til å hindre ulovlig felling av ulv. Norges forpliktelser i så måte knytter seg imidlertid til norsk territorium, og den norske delen av den felles skandinaviske bestanden.

Hva angår begrepet «*overlevelse*», legger retten til grunn at arten skal bevares på en god måte. Innavl og ulovlig felling av dyr er i så henseende faktorer som gjør ulven fortsatt utryddingstruet.

Ved å legge til grunn den forståelse av begrepet «*bestanden*» som fremkommer ovenfor, finner retten det ikke tvilsomt at de aktuelle vedtakene om lisensfelling ikke vil true den skandinaviske ulvebestandens eksistens. Retten viser i så måte til de ovennevnte vurderingene fra Miljødirektoratet og det svenske Naturvårdsverket, sammenholdt med bestandsmålet om at bestanden skal være i øvre del av intervallmålet på 4 – 6 årlige ynglinger. Disse vurderinger og mål er etter rettens syn tilstrekkelig til å konstatere at saksøker ikke har sannsynliggjort at vedtakene er ugyldige, på dette grunnlag. At man i Sverige har et høyere ambisjonsnivå enn i Norge hva angår ulvens utbredelse, er etter rettens syn uten betydning så lenge lisensfelling ikke truer bestandens overlevelse. Det gjør seg andre forhold gjeldende i Norge enn i Sverige, både hva angår beiting, bosetting og behov for øvrig. Retten tilføyer at det på dette punkt ikke kan konstateres noen motstrid mellom Bern-konvensjonen og naturmangfoldloven.

Vedtak nr. 1 – naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav b

Retten går etter dette over til å vurdere om vedtaket om lisensfelling av 12 ulver utenfor revir og utenfor ulvesonen mest sannsynlig er ugyldig som stridende mot naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav b. Det er avverging av skade som er vilkåret for lisensfelling etter denne bestemmelsen.

Spørsmålet ble drøftet i Oslo tingretts kjennelse av 21. november 2017, og retten kan i det vesentlige slutte seg til de vurderinger som der ble gjort.

Det fremgår av vedtaket at lisensfelling på inntil 12 ulver utenfor ulvesone er begrunnet med at tiltaket skal avverge alvorlig skade på husdyr og tamrein i de deler av regionene

som ligger utenfor ulvesonen, og utenfor de leveområder som brukes av Osdals- og Julussareviret. Miljødirektoratet har i oppdatert konsekvensvurdering uttalt at denne delen av lisensfellingskvoten hovedsakelig innretter seg mot enslige streifdyr av ulv, hvor uttaket i svært liten grad vil påvirke bestandmåloppnåelsen. Departementet har anført at det i innstillingen til rovviltneemndenes vedtak er gitt en grundig redegjørelse for skadeomfang i regionene, og at kravet om behov for å avverge skade i § 18 første ledd bokstav b, er oppfylt. Naturmangfoldloven krever etter departementets vurdering at skadepotensialet er av et visst omfang og en viss alvorlighetsgrad, for at felling skal kunne tillates.

Bestemmelsen er utformet med sikte på gjennomføring av Bern-konvensjonens artikkel 9 nr. 1, jf. lovens forarbeider. På grunnlag av de årlige registrerte tap av beitedyr til ulv, mener departementet at lovens vilkår er oppfylt på dette punktet. Det er herunder vist til at lisensfelling gjelder utenfor ulvesone, der terskelen for felling skal være lavere enn for felling innenfor ulvesonen.

WWF har i stevningen og begjæringen om midlertidig forføyning anført at vedtaket ikke bygger på det beslutningsgrunnlaget som kreves, jf. grunnloven § 112 og naturmangfoldloven §§ 7 – 10. Det hevdes at flere av de alvorlige og ødeleggende konsekvensene av vedtaket ikke i tilstrekkelig grad er opplyst eller vurdert.

Retten kan imidlertid ikke se at det i tilstrekkelig grad er sannsynliggjort at vedtaket lider av slike feil og mangler som påstått, og heller ikke at det er sannsynliggjort at det er ugyldig som stridende mot § 18 første ledd bokstav b.

Vedtak nr. 2 – naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav c

Retten går så over til å vurdere hvorvidt det er sannsynliggjort at vedtaket om lisensfelling av inntil 16 ulver i Osdalen- og Julussarevirene med hjemmel i § 18 første ledd bokstav c, er ugyldig.

Det er alternativet «*..andre offentlige interesser av vesentlig betydning*» som er påberopt fra statens side. Som sitert ovenfor lyder Bern-konvensjonen på dette punkt: «*..other overriding public interests*». WWF er av den oppfatning at «*overriding public interests*» må oversettes og forstås som «*offentlige interesser av altoverskyggende betydning*». Retten finner alternativet «*dominerende offentlige interesser*» mer treffende, hvilket også vil harmonere med den norske lovteksten.

I vedtaket har departementet både innledningsvis og opptil flere ganger senere begrunnet hvorfor uttak av disse to revirene ikke er gjort i medhold av § 18 første ledd bokstav b. Man er av den oppfatning at skadeomfang og skadepotensial for disse revirene er begrenset og at det følgelig ikke er rettslig grunnlag for lisensfelling etter § 18 første ledd bokstav b. For revirene Osdalen og Julussa, som regnes å ligge utenfor ulvesonen, ser departementet det slik at offentlige interesser av vesentlig betydning foreligger, hensett til prinsippet om geografisk differensiert forvaltning.

Prinsippet om geografisk differensiert forvaltning er nærmere omtalt i Innst. 257 L (2016-2017) fra Stortingets energi- og miljøkomité (heretter Innst. 257 L). Prinsippet bygger på en interesseavveining mellom hensynet til beitedyr og bevaring av rovvilt, og betyr i praksis at ulv skal ha prioritet innenfor ulvesonen, og terskelen for felling skal være høy, mens andre interesser skal veie tyngre utenfor ulvesonen, og terskelen for felling skal være lav. Prinsippet kommer til uttrykk flere steder i regelverket, blant annet i rovviltforskriften § 1 første ledd.

Departementets syn er, slik retten oppfatter det, i korthet at skillet mellom innenfor og utenfor sone skal praktiseres tydelig så lenge slik praksis ikke truer bestandens overlevelse. Det er følgelig departementets syn at det er en offentlig interesse av vesentlig betydning at det i liten grad forekommer ulv utenfor ulvesonen. Det fremheves i vedtaket at en slik praksis vil bidra til forutsigbarhet og til at konfliktnivået i rovdyrforvaltningen er lavest mulig. Departementet mener å ha støtte for et slikt syn gjennom Innst. 257 L, der det på side 8, 1. spalte, fremgår at komitéens flertall, alle unntatt medlemmet fra Senterpartiet, viser til at prinsippet om geografisk differensiert forvaltning ble lagt til grunn av Stortinget ved behandlingen av de ulike rovviltforlikene, der det ble utpekt et kjerneområde for ulv, ulvesonen, hvor man fortrinnsvis skal oppfylle vedtatte bestandsmål. Det heter i innstillingen at dette også er gjennomført i praksis da tilnærmet all ulv som er lovlig skutt i Norge har hatt tilhold utenfor sonen. Komitéflertallet viser for øvrig til at det verken i Bernkonvensjonen eller i naturmangfoldloven er nærmere angitt hva slags offentlige interesser som anses å oppfylle vilkårene. At den differensierte forvaltning er i samsvar med både Bernkonvensjonen og naturmangfoldloven, legger retten uansett til grunn.

Retten ser det etter dette slik at forvaltningen, ved den svært generelle ordlyden i § 18 første ledd bokstav c, sammenholdt med Stortingets uttalelser, har en ikke ubetydelig skjønnsmargin til å fastsette hvilke offentlige interesser som gir grunnlag for lisensfelling etter § 18 første ledd bokstav c. Retten bemerker dog at vurderingen av om det foreligger en offentlig interesse av vesentlig betydning må gjøres for hvert enkelt vedtak om lisensfelling.

Departementet har i vedtaket av 1. desember 2017 gitt anvisning på fire hensyn som prinsippet om geografisk differensiert forvaltning blant annet skal tjene, i henhold til uttalelser i blant annet stortingsmeldinger og fra Stortinget selv, særlig Innst. 257 L (2016-2017). Man har så vurdert om disse konkret gjør seg gjeldende for Osdalen- og Julussarevirene. I korthet har departementet konkludert med at hensynet til forutsigbarhet og konfliktdemping i forvaltningen taler for at felling av ulv i revir tillates utenfor ulvesonen, det vil blant annet si i Osdalen- og Julussareviret. Prinsippet om differensiert forvaltning tilsier på den annen side at felling av ulv i revir innenfor ulvesonen ikke tillates. I så henseende vises til Slettåsreviret, som i sin helhet ligger innenfor ulvesonen.

Videre har departementet vist til at hensynet til økt tillit til rovviltforvaltningen taler for at felling av ulv i revir utenfor ulvesonen tillates. Også dette gjør seg gjeldende for Osdalen- og Julussa. Det er herunder vist til at behovet for å øke aksepten for ulv og ulveforvaltningen var blant de hensyn som Högsta Förvaltningsdomstolen i Sverige la vekt på i sin dom om lisensjakt på ulv avsagt 30. desember 2016.

Enn videre har departementet vurdert hensynet til øvrig næringsutøvelse og andre samfunnsinteresser. Man synes på dette punkt å ha kommet til at dette isolert sett ikke gjør seg spesielt gjeldende for Osdalen- og Julussarevirene, men likevel slik at blant annet hensynet til jakt og opprettholdelse av spredt bosetting, sammen med de foran nevnte hensyn, etter en helhetlig vurdering gir rettslig grunnlag for å treffe vedtak om lisensfelling av Osdalsflokken og Julussaflokken i medhold av naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav c.

Fra WWFs side er det i første rekke gjort gjeldende at soneforvaltningen ikke er relevant, idet denne skal ivareta hensynet til beitedyrnæringen, slik § 18 første ledd bokstav b gjør.

Retten er kommet til at påstanden om at vedtaket om lisensfelling av Osdalen- og Julussa-reviret er ugyldig, ikke er sannsynliggjort, jf. tvisteloven § 34-2 første ledd. Innledningsvis bemerkes at retten er enig i at anvendelsen av prinsippet om geografisk differensiert forvaltning medfører en forutsigbarhet, i den forstand at allmennheten kan regne med at terskelen for felling er lav utenfor ulvesonen, og høy innenfor sone. Retten er også enig i at dette kan være et egnet virkemiddel til å oppnå demping av konflikten mellom motstandere og tilhengere av ulv. Dessuten viser erfaringene i ulvesonen at en tydelig soneforvaltning har redusert de totale tapene til ulv betydelig. I hvilken grad en slik praksis vil øke tilliten til ulveforvaltningen, kan nok diskuteres, alt etter hvilken side man står på i synet på bevaring av ulven. Hensynet er uansett legitimt, og bør etter rettens syn kunne bidra i arbeidet med å forebygge ulovlig felling av ulv, som er et betydelig problem.

For øvrig kan det også diskuteres hvorvidt revirer som ligger delvis innenfor og delvis utenfor ulvesonen bør gjøres til gjenstand for lisensfelling. Man kunne for eksempel tenke seg at ulver som er delvis innenfor, delvis utenfor, sone regnes som å være innenfor sone, selv om under halvparten av reviret ligger innenfor sone. Med den oversikt forvaltningen har, burde dette også gi tilstrekkelig forutsigbarhet. Retten ser imidlertid dette som et eksempel på hva som må høre til forvaltningens skjønnsutøvelse av regelverket, og som ikke kan gi grunnlag for påstand om ugyldighet med mindre læren om myndighetsmisbruk kommer til anvendelse. På samme måte kan det neppe føre til ugyldighet at departementet i sitt vedtak bygger på interesser hvor det kan diskuteres hvor vesentlig deres betydning er. Også dette må i stor grad anses å ligge innenfor den skjønnsmargin som forvaltningen har i henhold til ordlyd og Stortingets uttalelser, samt i mangel av rettspraksis på området.

Det er fra WWFs side anført at felling av ulv etter § 18 første ledd bokstav c innebærer et paradigmeskifte. Hensett til Stortingets uttalelser, blant annet om at i praksis all ulv som er blitt lovlig skutt i Norge har hatt tilhold utenfor ulvesonen, er dette neppe riktig. Men retten er enig i at forvaltningen, i og med vedtaket av 1. desember 2017, nå går langt i å åpne generelt for at all ulv utenfor ulvesone kan lisensfelles, ettersom det hovedsakelig kun er de generelle hensynene til forutsigbarhet, konfliktdemping i forvaltningen og økt tillit til rovviltforvaltningen som gjør seg gjeldende for anvendelsen av prinsippet om geografisk differensiert forvaltning hva angår Osdalen og Julussa. På den annen side må vedtaket ses i lys av de fremlagte opplysninger om bestandens status og utbredelse, som viser at den sørskandinaviske og norske ulvebestanden har vært i klar vekst over den siste 20-årsperioden. Videre må tas i betraktning den kvotefastsettelse ved lisensfelling som skjer på grunnlag av bestandsmål, i samsvar med Bernkonvensjonen og naturmangfoldloven. Målene skal ta høyde for både skadefellinger, ulovlige fellinger og innavlsproblematikk, jf. Innst. 330 S (2015-2016) side 8 første spalte. Sttingsflertallet har understreket at den interesseavveiningen som skal foretas, må være av dynamisk karakter, hvilket innebærer at terskelen for uttak er lavere i perioder der bestanden er over bestandsmålet.

Videre må retten vektlegge opplysningene om at innavl og genetiske forhold er den største utfordringen for bestandens overlevelse på lang sikt. Det vises i denne forbindelse til forklaringen i retten fra seksjonsleder i Miljødirektoratet, Knut Morten Vangen. Retten må i henhold til denne legge til grunn at ulvene i Osdalen- og Julussarevirene ikke er genetisk viktige, slik derimot individer fra den finsk-russiske bestanden vil være. Etter det opplyste vil miljømyndighetene beordre stans i lisensfelling dersom genetisk viktige dyr dukker opp i en region.

Retten bemerker enn videre at den norske policy, med geografisk differensiert forvaltning, synes å være akseptert av Bernkonvensjonens sekretariat. I en sak om ønske fra Sveits om i større grad å kunne regulere bestandens størrelse ved kvotefelling etter hvert som bestanden økte, ble det vist til norsk praksis:

This is also the approach taken, for instance, by Norway, where parliament fixes wolf population objectives regularly so as to maintain the viability of the population shared with Sweden. That could be a case to be further explored as an example by Switzerland. It has received criticism from some environmental NGOs but the Standing Committee has found it within the legal scope of the Convention and no file has been opened on that case.

I denne forbindelse er det også verdt å bemerke det nære, dog uformelle, samarbeidet som eksisterer mellom norsk og svensk forvaltning, og som ikke har avstedkommet kritikk fra svensk hold.

Etter en samlet vurdering, herunder hensett til den forholdsvis store skjønnsmargin som må anses gitt forvaltningen, og sammenholdt med Stortingets uttalelser og Miljødirektoratets

anbefalinger, kan retten ikke se sannsynliggjort at vedtaket av 1. desember lider av ugyldighet med hensyn til anvendelsen av § 18 første ledd bokstav c. Retten viser dessuten til at domstolene bør vise en viss tilbakeholdenhet med å overprøve både politiske og faglige vurderinger på dette feltet så lenge en befinner seg innenfor nevnte skjønnsmargin. Retten mener det heller ikke er sannsynliggjort at vedtaket krenker Norges internasjonale forpliktelser etter Bernkonvensjonen. Det må anerkjennes at begrepet «andre offentlige interesser av vesentlig betydning» kan ha et ulikt innhold, alt etter hvilket land det dreier seg om. Det foreligger ikke rettspraksis som nærmere belyser forståelsen av bestemmelsen i § 18 første ledd bokstav c.

Alternative tiltak – naturmangfoldloven § 18 annet ledd

Det gjenstår for retten å vurdere det kumulative vilkåret i naturmangfoldloven § 18 annet ledd om at vedtak om uttak av vilt bare kan treffes hvis formålet med uttaket ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

WWF har for begge vedtakene av 1. desember 2017 gjort gjeldende at vedtakene er ugyldige på grunn av materiell rettsstrid idet alternative tiltak ikke er tilstrekkelig vurdert eller utprøvd. De vises til at norske myndigheter har satt av betydelige økonomiske midler til andre tiltak mot rovdyrskader enn avlaving, og at disse i stor grad har vist seg effektive og gitt gode resultater. Det vises videre til at rovdyravvisende gjerder kan fungere meget godt som et tapsreducerende tiltak. Det er enn videre vist til en rekke tiltak. Hva særlig gjelder Osdalen og Julussa, anføres at når det ikke engang foreligger skadepotensial etter § 18 første ledd bokstav b, så gir det ikke mening å hevde at det er nødvendig som eneste løsning å skyte ulvene.

Hva angår vedtaket, nr. 1, om lisensfelling av inntil 12 dyr utenfor revir, anføres fra statens side at det er urealistisk, og ikke i tråd med gjeldende rovdyrpolitikk, å gjennomføre tunge, forebyggende tiltak i alle beiteprioriterte områder. Skade- og lisensfelling av ulv hevdes å være et av de viktigste virkemidlene forvaltningen har til rådighet for å forebygge omfattende skader på beitedyr utenfor ulvesonen. Dersom det ikke hadde blitt åpnet for lisensfelling av ulv utenfor ulvesonen, ville skadeomfanget etter all sannsynlighet blitt langt større. Hva angår vedtaket for Osdalen og Julussa, bygger formålet bak uttaket på en samlet avveining av hva som er nødvendig for å ivareta andre offentlige interesser av vesentlig betydning. Det anføres at det ikke er noen alternative, realistiske og praktisk gjennomførbare tiltak som kan ivareta disse interessene tilfredsstillende.

Retten slutter seg til statens syn på at alternative løsninger ikke fører til oppnåelse av formålet på tilfredsstillende måte. Når det gjelder vedtaket etter naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav b, ser retten det som praktisk umulig å gjennomføre konkrete tiltak, - det være seg gjerder, bedøving og flytting, flytting av sau m.v., - som på tilfredsstillende måte vil ivareta formålet om avverging av skade på beitedyr, sammenholdt med ønsket om å begrense utbredelsen av ulv utenfor ulvesonen. Hva angår vedtaket etter § 18 første ledd

bokstav c, er formålet å redusere ulvebestanden utenfor ulvesonen. Retten er enig i at dette vanskelig lar seg gjøre like effektivt på annen måte enn å ta ut bestemte revirer. Hvorvidt det kunne skjedd på en annen «tilfredsstillende» måte, finner retten ikke grunn til å gå nærmere inn på. Igjen vil forvaltningen ha en forholdsvis vid skjønnsmargin til å vurdere hva som vil være «tilfredsstillende». Retten ser i dette tilfellet ikke grunn til overprøving av departementets vurdering.

Midlertidig forføyning

Etter dette har WWF ikke sannsynliggjort at departementets to vedtak av 1. desember 2017 er ugyldige. Etter tvisteloven § 34-2 første ledd kan begjæringen om midlertidig forføyning ikke tas til følge.

Det følger imidlertid av § 34-2 annet ledd at dersom det er fare ved opphold, kan midlertidig forføyning besluttes selv om kravet ikke er sannsynliggjort. WWF har i begjæringen blant annet anført at dersom det ikke besluttes midlertidig forføyning, er det sannsynlig at vedtaket vil bli gjennomført helt eller delvis, før tingretten tar stilling til et eventuelt hovedsøksmål. En gjennomføring av departementets vedtak vil medføre irreversible og uopprettelige skader på den kritisk truede ulvebestanden i Norge.

Staten v/Klima- og miljødepartementet har gjort gjeldende at § 34-2 annet ledd ikke er anvendelig i saken.

Retten kan slutte seg til WWFs anførsel om at departementets vedtak sannsynligvis vil bli gjennomført helt eller delvis, før hovedsaken blir endelig avgjort, om ikke midlertidig forføyning besluttes. Etter det opplyste er det allerede felt ulv i medhold av vedtakene av 1. desember 2017, slik det også ble felt ulv før Oslo tingrett avsa kjennelse 21. november 2017 om stans av lisensfelling. Retten er imidlertid ikke enig i at det foreligger slik fare ved opphold som påstått av WWF. Retten viser i så måte til avgjørelsens drøftelse av spørsmålet om bestandens overlevelse, sammenholdt med den vekst bestanden over tid har gjennomgått. Enn videre vises til at departementets vedtak – som retten ikke kan se at WWF har sannsynliggjort er ugyldige – ikke vil bli satt ut i livet før tidligst neste sesong dersom lisensfelling stanses nå.

Etter dette finner retten at tvisteloven § 34-2 annet ledd ikke kommer til anvendelse i saken. Det er da ikke nødvendig for retten å vurdere om sikringsgrunn er sannsynliggjort.

Sakskostnader

Staten v/Klima- og miljødepartementet har med partshjelperne vunnet saken om midlertidig forføyning, og skal etter hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd ha full erstatning for sine sakskostnader. Retten har vurdert unntaksbestemmelsen i tvisteloven § 20-2 tredje ledd og har funnet at tilstrekkelig tungtveiende grunner gjør det rimelig å fritta WWF for erstatningsansvar. Retten finner at det var god grunn for WWF til å få saken

prøvd som noe tvilsom, hensett til vedtakets generelle utforming der det kan være vanskelig å forstå konkret hvor sterke interesser som kreves for at bestemmelsen i naturmangfoldloven § 18 første ledd bokstav c skal få anvendelse.

Retten kan ikke se at det foreligger forhold som tilsier en annen løsning for noen av partshjelperne enn for saksøkte, Staten, jf. tvisteloven § 20-1 tredje ledd, jf. § 20-6 første ledd.

Etter dette bærer hver av partene sine sakskostnader.

SLUTNING

1. Begjæringen om midlertidig forføyning tas ikke til følge.
2. Hver av partene bærer sine sakskostnader.

Retten hevet

Per Gammelgård

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker vedlegges.

Veiledning om anke i sivile saker

I sivile saker er det reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 som gjelder for anke. Reglene for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger er litt ulike. Nedenfor finner du mer informasjon og veiledning om reglene.

Ankefrist og gebyr

Fristen for å anke er én måned fra den dagen avgjørelsen ble gjort kjent for deg, hvis ikke retten har fastsatt en annen frist. Disse periodene tas ikke med når fristen beregnes (rettsferie):

- fra og med siste lørdag før palmesøndag til og med annen påskedag
- fra og med 1. juli til og med 15. august
- fra og med 24. desember til og med 3. januar

Den som anker, må betale behandlingsgebyr. Du kan få mer informasjon om gebyret fra den domstolen som har behandlet saken.

Hva må ankeerklæringen inneholde?

I ankeerklæringen må du nevne

- hvilken avgjørelse du anker
- hvilken domstol du anker til
- navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
- hva du mener er feil med den avgjørelsen som er tatt
- den faktiske og rettslige begrunnelsen for at det foreligger feil
- hvilke nye fakta, bevis eller rettslige begrunnelser du vil legge fram
- om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
- det kravet ankesaken gjelder, og hvilket resultat du krever
- grunnlaget for at retten kan behandle anken, dersom det har vært tvil om det
- hvordan du mener at anken skal behandles videre

Hvis du vil anke en tingrettsdom til lagmannsretten

Dommer fra tingretten kan ankes til lagmannsretten. Du kan anke en dom hvis du mener det er

- feil i de faktiske forholdene som retten har beskrevet i dommen
- feil i rettsanvendelsen (at loven er tolket feil)
- feil i saksbehandlingen

Hvis du ønsker å anke, må du sende en skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har behandlet saken. Hvis du fører saken selv uten advokat, kan du møte opp i tingretten og anke muntlig. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater, anker muntlig.

Det er vanligvis en muntlig forhandling i lagmannsretten som avgjør en anke over en dom. I ankebehandlingen skal lagmannsretten konsentrere seg om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet, og som det er knyttet tvil til.

Lagmannsretten kan nekte å behandle en anke hvis den kommer til at det er klart at dommen fra tingretten ikke vil bli endret. I tillegg kan retten nekte å behandle noen krav eller ankegrunner, selv om resten av anken blir behandlet.

Retten til å anke er begrenset i saker som gjelder formuesverdi under 125 000 kroner

Hvis anken gjelder en formuesverdi under 125 000 kroner, kreves det samtykke fra lagmannsretten for at anken skal kunne bli behandlet

Når lagmannsretten vurderer om den skal gi samtykke, legger den vekt på

- sakens karakter
- partenes behov for å få saken prøvd på nytt
- om det ser ut til å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket, eller ved behandlingen av saken

Hvis du vil anke en tingretts kjennelse eller beslutning til lagmannsretten

En *kjennelse* kan du som hovedregel anke på grunn av

- feil i de faktiske forholdene som retten har beskrevet i kjennelsen
- feil i rettsanvendelsen (at loven er tolket feil)
- feil i saksbehandlingen

Kjennelser som gjelder saksbehandlingen, og som er tatt på bakgrunn av skjønn, kan bare ankes dersom du mener at skjønnsutøvelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan du bare anke hvis du mener

- at retten ikke hadde rett til å ta denne typen avgjørelse på det lovgrunnlaget, eller
- at avgjørelsen åpenbart er uforsvarlig eller urimelig

Hvis tingretten har avsagt dom i saken, kan tingrettens avgjørelser om saksbehandlingen ikke ankes særskilt. Da kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Kjennelser og beslutninger anker du til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anken avgjøres normalt ved kjennelse etter skriftlig behandling i lagmannsretten.

Hvis du vil anke lagmannsrettens avgjørelse til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Samtykke gis bare når anken gjelder spørsmål som har betydning utover den aktuelle saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta anker over *kjennelser* og *beslutninger* til behandling.

Hvis de blir tatt til behandling, er det som regel hvis spørsmålet har betydning utover den aktuelle saken, hvis andre hensyn taler for at anken bør prøves, eller hvis saken reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelser og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.
